

ГЛАВА II

Институциите на Османската империя

Процесът на завоеванието променя естеството на османската държавна формация. Това, което възниква като племенно княжество, се превръща в световна империя. От османска гледна точка, поголемите територии изисквали нови методи и средства, за да бъдат контролирани, администрирани и експлоатирани. Тези методи и средства са вдъхновени предимно от ислямската политическа традиция, предавана от *улемите* (мюсюлманските учени и правни експерти), но също от монголските и византийските практики, и от реалния опит.

В много отношения Османската държава и нейните институции са хибридни образувания. Силната привързаност към исляма е съчетана с необходимостта от интегриране на различни немюсюлмански поданици и от сътрудничество с техните религиозни лидери, за да се осигури плавното функциониране на османските владения. Идеологията за върховната власт на султана контрастира с ограничения практически капацитет на централната власт да прониква в пространствата и социалните структури. Въпреки неясната и променяща се природа на правилата за наследяване, династията на Осман остава неоспорима за повече от 6 столетия. Разграничаването между частната и публичната сфера е ключово в организацията на османския дворец. Военната система съчетава средновековни черти (воини, сражаващи се за религиозни идеали, за плячка или за доходи, определени за тях посредством феодална система, създадена за ползване на недостатъчно мобилните икономически ресурси) с ранномодерни характеристики – постоянна армия с парично възнаграждение. Доста показателно, тази армия обединява средновековната ислямска институция на робската гвардия на монарха с оригинална система за набиране [*девширме*], която превръща млади поданици-немюсюлмани в привилегирована социална група, горда със своя специален статус *капъкулу*³⁰ (роби на [Високата] порта). В провинциите властта на военните губернатори е балансирана от реалната администрация на съдиите [*кадиуи*], набирани сред улемата, и от практическото самоуправление на много местни общности. Създаването на общи институции на територията на империята не слага край на разликите и особеностите на отделните провинции. Прякото османско управление съществува заедно с институцията на християнските васални държави. За някои от тези държави статутът на данници се оказва само преходна фаза преди пълната им анексия, докато за други той е трайно решение.

Османската империя е ислямска държава. Така че, тя се опира плътно на мюсюлманското право (*Шариат*). Основано на Корана и Преданието (*сунна*, съставена от разкази, които припомнят как Пророка Мохамед постъпвал в определени случаи), мюсюлманското право се развива през Средните векове, по-късно и от различни учени (улеми). Въпреки че различни тълкувания придават на Шариата известна приспособимост, османците предпочитат да прибавят закони и правила към него, издадени пряко от султана, на базата на суверенната му власт. За разлика от модерното право, тези закони и правилници, формиращи Султанското право (*канун*, дума произхождаща от гръцкото канон), не се появяват под формата на систематични извлечения от по-висши принципи. Вместо това, в голямата си част те са компилации и преформулиране на обичайното право, ето защо включват също така и предосмански

30. Капъкулу буквално означава „роби на [Високата] порта“. Този термин включва не само еничарите, но и другите „шест полка“ на воините капъкулу и разнообразния дворцов персонал.

местни обичаи. Въпреки че теоретично властта на османския султан е неоспорима, Султанското право трябвало да се придържа към висшите принципи на Шариата и най-високопоставеният мюсюлмански учен в империята – *шейх-юл-ислямът* – трябвало да удостовери съответствието с тях във всеки закон, правилник или заповед на султана.

Независимо че официалната идеология се осланя на политическата стабилност и традиция, всъщност османската политическа система не е имунизирана срещу промените, свързани с хода на времето. Природата на тези промени е много спорна. Според някои историци измененията, които настъпват предимно от края на XVI в. бележат упадък в сравнение с почти съвършената организация на т.нар. „класическа епоха“. Други твърдят, че промените представляват приспособяване към предизвикателствата на ранното Ново време и са сравними с формирането на модерната държава в други части на Европа или Азия. За съжаление, ограниченията на това Учебно помагало не ни позволяват да осветлим всички аспекти на османските политически промени. Въпреки това е важно да се запомни, че османските институции са не статични, а динамични същности. Изворите, включени в тази глава, разглеждат сложната природа на османските политически институции. Като цяло изворите представят различаващи се и дори конфликтни гледни точки по един и същ проблем. Те трябва да засилят уменията на учениците да анализират сложната природа на политическото управление.

IIa. Султанът и дворецът

II–1. Титлата, използвана от Сюлейман в кореспонденцията му с Фердинанд I (1562 г.)

Падишах и султан на Бяло [Средиземно] и Черно море, на високо почитаемата Кааба и просветлената Медина, на свещения Йерусалим, на трона на Египет – най-ценния в нашите времена, на провинциите Йемен, Аден и Сана, на Багдад – Дома на мира, и на Басра и Лахса, на градовете на Ануширван³¹, на земите на Алжир и Азербайджан, на страната на Златната орда и страната Татария, на Диарбекир, Кюрдистан и Луристан, и на цяла Румелия, и Анадол, и Карамания, и на Влахия, Молдова и Унгария, и освен тях на още много велики и почитани страни и земи [...]

Bayerle, pp. 46-47.

Намерете на картата териториите, изброени в титлата на Сюлейман. Открийте какво липсва. Какво е посланието, което изпраща един владетел, използвайки подобна титла?

II–2. Качествата на идеалния владетел, както са представени в поема, посветена от Джелилзаде на султан Селим II (1566-1574)

Този, който иска да е добър цар
Трябва да има камък вместо възглавница
Нека се откаже от удобствата
Нека откаже пиенето
Нека не дружи с онези, които не го заслужават
Нека невежите да не бъдат край него
Както се казва, децата имат малко ум
Онези, които са влюбени в държавата
Онези, които са господари на високия олтар
Те трябва да рискуват главата и живота си
Те трябва да желаят да се сражават по всяко време [...]
И ако, и когато бъдеш султан
На света, чист и завършен,
Никога не се усмихвай на изнежения
Подай ухо за праведното слово,
Ако си умен,
Приемай и го възприемай
Ако си наистина скромна [ehl-i dil]
Истински мъж е онзи, чийто възгледи
Са зрели и умерени
В сърцето му няма ревност, мъст или пък гняв
Нека добротворецът се бои от Бог
Нашия Господ, през цялото време
Нека очите му съзират разликата

31. Старата персийска столица Ктезифон, в днешен Ирак.

Между главата и опашката
 Нека прости провалите и грубата,
 Или пък обикновената грешка
 Нека вижда всемогъщия Бог
 В своята готовност навсякъде
 Нека да не е скъперник
 Или пък алчен
 Нека бъде милостив
 Дори към съгрешилите срещу него
 Нека винаги въздава справедливост
 В съзвучие със Шариата
 Нека познава истината [или Бог; *Нак*]
 Нека прогонва тиранията
 Човек без познания
 Наистина не е истински човек
 Не тече истинска кръв
 Във вените на глупака [...]
 Ако не бе фигурата на султан Селим
 Този щедър цар, този извор на щастие
 Врагът щеше да овладее
 Страната от край до край
 Господ не би ни помогнал,
 Не би ни дарил и със завоюването.

Celâlzâde, pp. 77-78.

Светите към владетеля са литературен жанр, използван широко в света на Средновековието и Ранното ново време. Представянето на образа на идеалния владетел е средство за създаване на рамка от идеологическите очаквания, ограничаваща поведението на теоретично пълновластните господари. Това личи особено ясно, когато имаме предвид, че поемата е посветена на Селим II, пияница, който рядко се грижел за държавните дела.

Обобщете качествата, приписвани от Джелилзаде на идеалния владетел. Кое от тях оценявате като най-важно?

Като се има предвид какво знаете за истинския Селим II, опитайте се да си представите какво е намерението на поета и какво си е мислел в действителност. Бил ли е ироничен (защото описаните черти на идеалния владетел са почти като тези на светец) или просто е изразявал своето тесногръдо преклонение?

II–3. Смесени чувства спрямо братоубийството в императорското семейство – хрониката на Мехмед Нешри за екзекуцията на Кючук (Малкия) Мустафа

Говорят така. По същото време, когато султан Мурад³² отишъл да преследва Дюзме Мустафа, той имал един малък брат. Наричали го Кючук Мустафа. Баща му³³ му бил дал Хамид Или³⁴, а Гермияноглу³⁵ го осиновил. Насъскали го негодниците. Гермияноглу и Караманоглу³⁶ събрали рат и се отправили към Бурса. [...]

Тогава пашите, със знанието на султан Мурад, тайничко известили Шарабдар Иляс³⁷: „Повелителят ти даде анадолияския бейлербейлик!“ — казали те и даже нарочния берет му проводили. Казали още: „Дорде ние дойдем, ти се дръж здраво и не изпускай момчето!“. Склонил тогава Шарабдар Иляс бей на измяна и зачакал. [...]

Говорят, че султан Мурад се запътил с най-голяма бързина и на деветия ден стигнал от Едирне в Изник. [...]

Докато се водил боят, Шарабдар Иляс бей свалил от коня Кючук Мустафа и го хванал в прегръдките си. Кючук Мустафа попитал: „Ей, Лала! Защо ме хващаш?“. „Ще те изпратя на брат ти Мурад Хан!“ — отвърнал Иляс бей. „Ей, подъл изменнико!“ — извикал Кючук Мустафа. — „Не ме давай на брат ми, защото той ще ме смаже!“.

Навел глава Иляс бей, звук не издал и изпратил момчето при Повелителя. Главният конюх го завел при Мезид бей, а Мезид бей сложил момчето върху един тъпан, поклонил му се и го целунал. После го занесъл на Мурад Хан. Докато Мурад Хан да каже: „Свършете с тази работа“, грабнали момчето от ръцете на Мезид бей. Край пътя извън Изник растяло голо смокиново дърво. Отворили под него един кепенк и удавили момчето във водата. След като изпълнили повеленията, изпратили [трупата] му към бащината му столица Бурса. Народът на

32. Мурад II (1421-1451).

33. Мехмед I (1403-1421).

34. Османска провинция в Южна Мала Азия.

35. Гермиян е емирство, по-късно османска провинция в Централна Мала Азия.

36. Караман е турско емирство в Южна Мала Азия, главен противник на османците в Анадола, до присъединяването му през 1468 г.

37. Възпитателят [лала] на Кючук Мустафа.

Бурса го посрещнал и го погребал според шариатските повели. После казали на Шарабдар Иляс бея: „Защо извърши това предателство?“. Той отвърнал: „Макар и да изглеждам изменник, аз постъпих правилно. Защото оставех ли го, двете войски щяха да се ударят, да се развихрят и да опропастват страната. Такива са прастарите обичаи. Аз не съм единствен!“. Ала след всичко, бейовете загубили почитта си към него.

Нешри, с. 218-220.

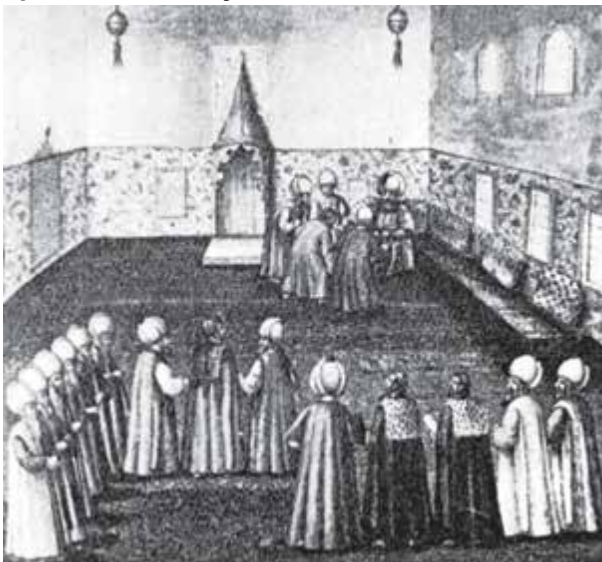

Нешри пише хрониката си в края на XV в., по време на управлението на Баязид II (1481-1512). Практиката на царското братоубийство е превърната в законодателно изискване от Мехмед II, който повелява всеки султан да избива своите братя при възшествието си на трона, за да подsigури вътрешния мир в империята. Разказът на Нешри за убийството на Малкия Мустафа представя както официалния аргумент, така и факта, че голяма част от османското общество не одобрявало тази практика. Това неодобрение в крайна сметка води до отмяната на царското братоубийство в началото на XVII в. (последният документиран случай е при възкачването на трона на Мехмед III през 1595 г.).

Опитайте се да си представите защо ексекторите избират точно този начин за убийството на младия принц. Освен цитираните оправдания на Шарабдар Иляс има ли в този текст признаци за други възможни мотиви за поведението му?

► **И 4. Императорски посланик на аудиенция при османския султан**

İnalçık, 1973, ill. 12.

Каква информация за османската история и цивилизация през XVII в. ни дава това изображение? Направете списък с цялата информация, която можете да извлечете от изображението, след това го обсъдете с колега и сверете резултатите. Намерете илюстрация на аудиенция с посланици в западноевропейски двор от XVII в. Сравнете изображенията и обърнете по-голямо внимание на церемониите по посрещането, отношението на монарха, поведението на посланиците и жестовите на представените фигури.

► **И 5. План на двореца Топкапъ в Истанбул**

İnalçık, 1973, ill. 3.

Схема № 1: Владетелски двор и висша администрация на Османската империя

<p>А. Вътрешен дворец (Ендерун)³⁸</p> <p>Главни подразделения:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Харем ■ Лични покои (<i>хас ода</i>) ■ Военни покои (<i>сеферли ода</i>) ■ Частна хазна (<i>хазине</i>) ■ Килер <p>Висши сановници:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Ага на портите (<i>капъ агасъ</i>) ■ Ага на момичетата (<i>къзлар агасъ</i>) ■ Началник на Личните покои (<i>хас ода башъ</i>) ■ Пазител на оръжията (<i>силяхдар</i>) ■ Частен ковчежник (<i>хазинедар</i>) ■ Пазител на дрехите (<i>чохадар</i>) ■ Пазител на стремената (<i>рикабдар</i>) 	<p>В. Външен дворец (Бирун)</p> <p>Главни подразделения:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Дворцова гвардия (<i>капъкулу</i>)³⁹ ■ Императорска кухня ■ Императорски конюшни <p>Висши сановници:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Ага на еничарите ■ Знаменосец (<i>мир алем</i>) ■ Началник на конюшната (<i>мирахор</i>) ■ Началник на охраната на портите (<i>капъджъ башъ</i>) ■ Началник на императорските пратеници (<i>чауш башъ</i>) ■ Главен градинар (<i>бостанджъ башъ</i>) ■ Главен соколар (<i>чакърджъ башъ</i>) 	<p>С. Императорски съвет (Диван)</p> <p>Постоянни членове:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Велик везир (<i>визир-и азам</i>) ■ Везири⁴⁰ ■ Военни съдии (<i>кадъаскер</i>) на Анадола и Румелия ■ Канцлер (<i>нишанджи</i>) ■ Главен ковчежник (<i>баш дефтердар</i>) ■ Адмирал (<i>капудан паша</i>) ■ Главен писар (<i>реис-юл-ки-таб</i>)
---	--	--

? Сравнете плана на Двореца със схемата в дясно. Опитайте се да определите някои от главните служби и да обясните защо те са разположени на конкретните места.

II–4. Възкачването на Мустафа I на трона (1617) 23 Зилкаде 1026 (24 ноември 1617).

Когато, в съответствие с Божията воля, вечният и вездесъщ султан Ахмед хан прекрати управлението си на този свят, неговите собствени принцове бяха все още много млади. Брат му, султан Мустафа, от друга страна, бе достигнал пълнолетие. В резултат на това той бе възкачен на трона, на гореспоменатата дата.

Но везирите и командирите, шейховете, учените

и другите знатни люде се колебаеха дали да се закълнат във вярност на новия владетел. Мустафа ага, агата на Портата на щастието [*дар-юс сааде агасъ*], който бе придобил голямо влияние в държавните дела по времето на султан Ахмед хан, отново не се въздържа да въздаде на всеки заслуженото, като издигна глас и каза на върховния законовед [шейх-юл ислям] Есат ефенди, и на заместник великия везир [*садарет каймакамъ*] Софу Мехмед паша, че султан Мустафа хан не е достатъчно умен и разумен, и че мислите и действията му не заслужават доверие. Беше оба-

38. Лични служби на султана. По принцип са разположени в Третия двор на императорския дворец. Освен жените, хората, служещи във Вътрешния дворец са или млади момчета (*ичоглан*, пажове), или евнуси.

39. Освен еничарите, отрядите капъкулу включват още шест елитни единици.

40. Висши сановници, назначени като членове на императорския съвет. Броят им се променя с течение на времето от четирима до повече от десет. Генералният губернатор (*бейлербей*) на Румелия, а понякога и другите генерални губернатори, също взимат участие в императорските съвети.

че преценено, че ако един такъв принц, току-що възмъжал, бъде пренебрегнат, за да се постави на трона едно дете, не би било възможно да се предотвратят слухове и клюки сред народа, и това ще доведе до много отрицателни последствия. Също беше казано, че във всеки случай, в този момент именно султан Мустафа има законни претенции за трона с оглед на династическия произход, и че ако това бъде пренебрегнато, то ще предизвика силна реакция от страна на народа. Впоследствие се твърдеше, че неговото умствено разстройство е вероятно в резултат от това, че е бил затворен и не му е било позволено да говори с никого дълго време, и че ако има възможност да влезе в контакт с други хора за известно време, умът и разсъдъкът му може би ще се възстановят. И така стана, че султан Мустафа бе приет за падишах по необходимост.

Peçevi, p. 337.

► **И 6. Императорски празник по време на военен поход**

Hegy, Zimanyi, colour ill. 40.

Формулирайте аргумент срещу възкачването на Мустафа I.

❓ Хрониката на Печеви не отразява специфичните интереси на различните политически групировки, а е ценна поради „обществените“ спорове сред османския политически елит. Въпреки това, Мустафа I управлява само няколко месеца и е сменен през 1618 г. от племенника си Осман II (1618-1622). След смъртта на Осман II, убит по време на еничарски бунт, Мустафа I отново е качен на трона за няколко месеца, но в крайна сметка е отстранен в полза на Мурад IV (1623-1640).

► **И 7. Султан Баязид II (1481-1512) на лов край Филибе [Пловдив]**

Hegy, Zimanyi, colour ill. 38.

IIb. Системата девширме

II-5. Системата девширме⁴¹, описана от бивш еничарин

Когато нахлуят в дадена страна и покорят народа ѝ, царският писар веднага идва след тях и взема момчетата за еничари. За всяко момче той дава пет жълтици (дуката) и ги изпраща през морето в Анадола, където ги държат. Има около 2000 такива момчета, които са отведени. И ако не успее да получи достатъчно от враговете, тогава всички млади християнски момчета в страната му се вземат от всяко село, като се определя квота на всяко село, за да се достигне пълната бройка. Момчетата, набрани от неговата страна, се наричат чилик. Те имат правото да оставят своето имущество след смъртта си, на когото пожелаят. Но тези, които са взети от неприятелите се наричат *пенджик*. Те не могат да завещават нищо и цялото им имущество се конфискува от императора, освен ако някой не заслужава да бъде освободен заради добро поведение. Той именно вече може да се разпорежда свободно със своята собственост и да решава къде тя отиде след неговата смърт.

Mihajlović, pp. 164-165.

II-6. Християнска критика срещу системата девширме в Житието на Свети Георги Нови Софийски (1539 г.)

Това стана в царуването на нечестивия, безбожния и скверен турски цар Селим⁴²... Тайно с някаква хитрост, на третата година той изпрати своите пратеници и писари по всички свои области, по

много царства и им заповяда да отидат с войници, където има християнски жилища. И ако намереха у някой християнин трима синове, вземаха двама за царя, а третия оставяха на родителите му. Ако ли пък някой християнин имаше един син, и него вземаха за царя с насилие... Те извършиха всичко над тях според царската заповед, обрязват ги в нечестивата сарацинска (мохамеданска) вяра и ги научават на Мохамедовото измамно учение. След това царят им заповяда в училище да ги научат на всякакво военно дело, на бой и на яздене на кон. Царят ги удостои с голяма чест, когато достигнаха мъжка възраст и бяха наречени от него еничари. И те дотолкова биват заблудени, че започват дори и над своите родители – всеки над своя баща и майка – да безчинстват над християните и да ги убиват по-лошо от сарацинския род.

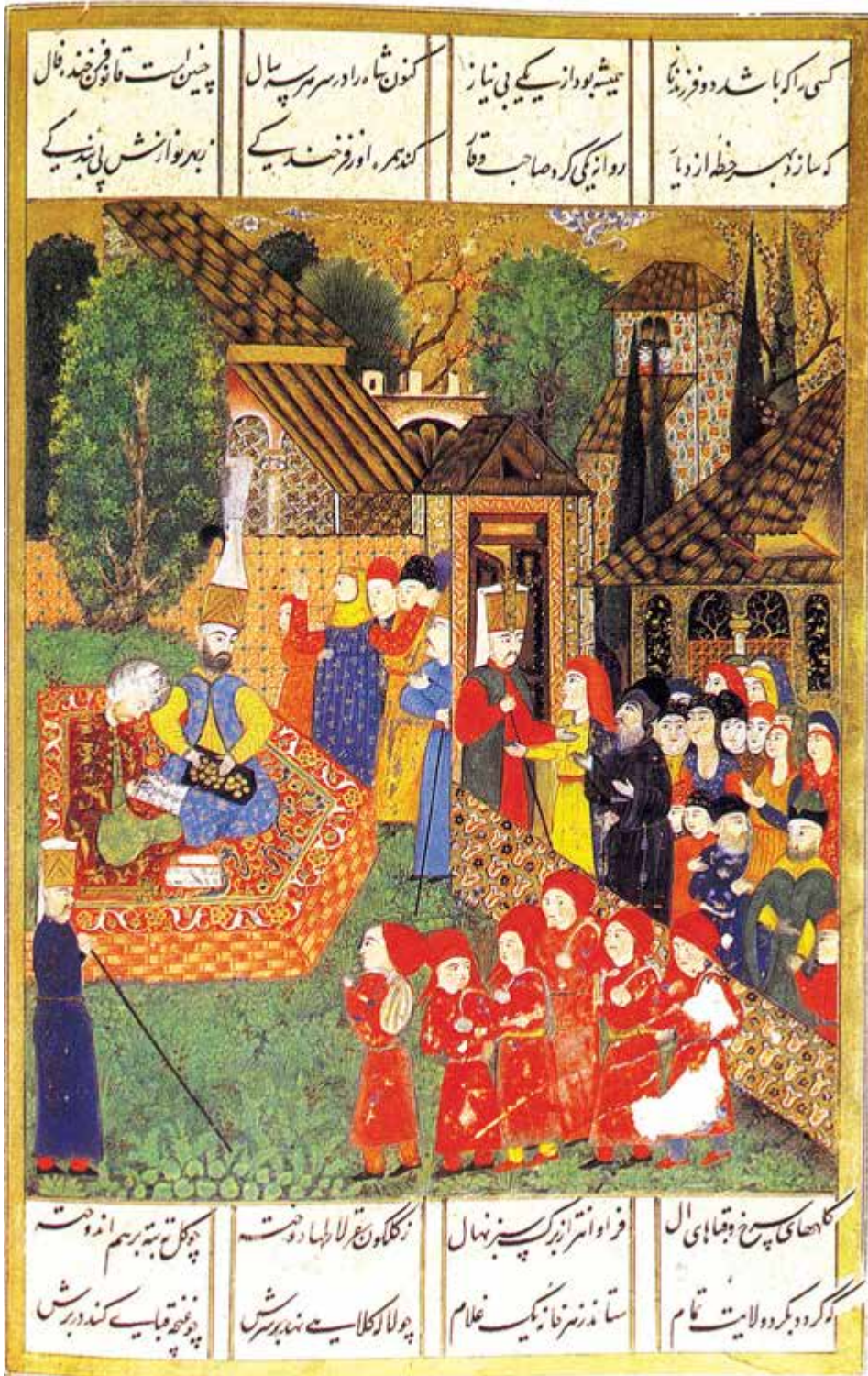
Георгиева, Цанев, с. 126-127.

? Сравнете данните на извори II-5 и II-6 за броя на момчетата, включени в системата девширме, като имате предвид, че през периода, описан от двата извора, християнското население в Югоизточна Европа под османска власт наброява поне 4 милиона души. Обяснете защо единият от изворите преувеличава мащабите на този феномен. Какви са предимствата на системата девширме за Османската държава? Имало ли е някакви предимства за едно немюсюлманско момче да бъде включено в девширмето?

41. Първоначалната османска система за набиране на мъже на султанска служба се формира от XIV в. Основният елемент на тази система е набор от млади момчета, произлизащи от средата на селските немюсюлмански (християнски) поданици на Османската държава. Впоследствие тези младежи са интегрирани, т.е. ислямизирани, учат турски език и се обучават за работа в различни сфери на държавната администрация. Повечето от тях са зачислявани в отрядите капъкулу, по-специално като еничари, но някои са назначавани на служба във Вътрешния или Външния дворец. През XV и XVI в. по-голямата и често пъти доминираща част от османския военнополитически елит се състои именно от бивши девширмета. С други думи, системата девширме предоставяла и възможност за възходяща социална мобилност. Поради засиления натиск от страна на мюсюлманските поданици на султана за получаване на достъп до военна и политическа кариера, системата постепенно е прекратена през XVII в.

42. Селим I (1512-1520).

► И 8. Записване на деца като девширме

❓ Каква информация ни предоставя тази картина? Кои са представените образи и как са разположени? Можете ли да обясните смисъла на жестовете им? Как мислите – защо има толкова много изобразени жени?

Hegy, Zimanyi, colour ill. 41

II-7. Лютфи паша си припомня своята служба от времето, когато е взет чрез системата девширме

Авторът на трактата е най-слабият от рабите Божии, Лютфи паша, син на Абдулмуин. Поради щедростта на султаните, аз, смиреният, бях заведен във Вътрешния дворец по времето на покойния султан Баязид⁴³ (чийто дом е Раят). На прага на тази Османска династия, бях добре поставен пред тях с Божията помощ, и докато бях във Вътрешния дворец, изучавах много видове науки. При възшествието на [...] султан Селим⁴⁴ напуснах поста на пазител на султанските връхни одежди [чухадар] и постъпих във Външната служба, като царедворец [мютеферрика] с 50 акчета надница. След това ми бяха поверени постове на пазител на портите [калъджъ], знаменосец [миралем], губернатор [санджакбей] на Кастамону, генерал-губернатор [бейлербей] на Караман и Анкара, и накрая, по времето на нашия султан Сюлейман⁴⁵, заех постове на везир и на велик везир. Когато аз, смиреният и несъвършеният, напуснах Двореца, влязох в общение с много учени [улема], поети и културни хора, и се опитах на предела на своите възможности да облагородя характера си чрез сдобиване със знания.

İnalçık 1973, p. 84.

Лютфи паша (ок. 1488-1563) е велик везир в периода 1539-1541 г. Роден в Албания, той е взет чрез системата девширме. Последователните постове, които заема на служба при султана, са типични за кариерното развитие на султанските роби през XV и XVI в. (ранната кариера във Вътрешния дворец позволява на даден човек да заеме добри постове във Външния дворец и после да бъде изпратен директно за управител в провинциите, което принципно е предварително условие, за да бъде назначен като везир в Императорския съвет). Въпреки че личните постижения на Лютфи са изключителни, не бива да забравяме обстоятелството, че от управлението на Мехмед II до края на XVI в. повечето от великите везири са набирани от средите на бивши роби, вербувани чрез системата девширме. Лютфи паша е изключение заради своето пристрастие към културата и с оглед на факта, че след като се оттегля от поста на велик везир, става водещ политически писател. Разказът му е съществен и по отношение на проблема с ислямизацията: в даден момент, след вербуването на младия Лютфи, баща му очевидно също приема исляма.

43. Баязид II (1481-1512).

44. Селим I (1512-1520).

45. Сюлейман I (1520-1566).

Погледнете в Схема 1 и определете постове, заемани от Лютфи в османската централна администрация, преди да бъде изпратен за управител на различни провинции.

Какво ни показва случаят на Лютфи относно османската социална мобилност? Мислите ли, че можем да направим генерални изводи от този случай?

► И 9. Агата на еничарите.

Hegyi, Zimanyi, colour ill. 43

Опишете дрехите на персонажите. Смятате ли, че това облекло е имало специална социална роля в Османската империя?

IIc. Тимарската система

II–8. Османски правила, регулиращи разпределението на тимарите

Приходите, които се получават от тях, са наречени „плодове на войната“ [*мал-и мукателе*]. Това означава, че подобен доход се дава в замяна на воюване срещу неприятеля. [...]

В случая с тимарите [...], [те] биват два вида. Единият е наречен „приписан и одобрен“ [*тезки-релю*], а другият – „не приписан“ [*тезкиресю*]. Смясълът зад термините „приписан и одобрен“ и „неприписан“ е следният. Съществува размер [или количество], който всеки генерал-губернатор [бейлербей] може да даде въз основа на свой указ [*берат*], за който издава сертификат [*тезкире*] за приписване, като след това се издава грамота в императорския двор [в Истанбул], и така са възникнали тези определения „приписан и одобрен“ и „неприписан“.

Hezarfen, p. 139

Кой вид тимар е бил по-голям: „приписаният и одобрен“ или „неприписаният“? Защитете мнението си.

II–9. Списък с приходи, събирани като тимар от страна на спахията

Четиридесет мъже – глави на селски домакинства [*kirk nefer geaya*], и три държания [*zemin*], и селото Ардъч Аъл, чиито регистрирани приходи включват събраното от зърнения десятък [*юшур*] и данъка върху фуража [*саларие*], данъка върху житото [*ресм-и гендюм*] и поземления данък [*ресми чифт*], и поземления данък за селяни с малки участъци [*ресм-и беннак*], и дължимото от безимотните ергени [*ресм-и джебе*, *ресм-и джаба*], а също и данъка върху лозята [*юшур-и баа*], което всичко възлиза на 5000 акчета, както е записано в подробния тефтер [*дефтер-и муфассал*], в ръцете на надзорника, и съобразно краткия тефтер [*дефтер-и иджмал*], който указва, че 3000 акчета от тази сума трябва да бъдат разпределени на друго място...

Barkan, pp. 771-772.

Защо държавата подробно регистрира приходите на тимариотите?

II–10. Преназначаване на държател на средноголям тимар

Мустафа бин Ахмед чавуш, който бе отстранен от тимар на стойност 15 000 акчета в Кайсери. Сега му се дава следното: тимар на стойност 1600 акчета в Ендирлик и други села в околията [*нахията*] Джебел Ерджиш; тимар на стойност 2000 акчета в колибите [*мезраа*] Газилер и на други места в околията Корамаз, преди това в държание на покойния Абдул Керим; тимар на стойност 2000 акчета от приходите [*махсул*] от бозаджийницата [*бозахане*] в град Кайсери, които принадлежаха на Абдул Керим; тимар на стойност 800 акчета в село в околията Кенар-ъ ърмак; тимар на стойност 3000 акчета в Истефана и други села на Джебел Ерджиш, и няколко други малки държания, и пр. На обща стойност 15100 акчета.

Jennings 1972, p. 212.

Обяснете защо източниците на приходи, включени в по-големите тимари са разпръснати?

II–11. Съдебни решения за тимариоти, които не се включват във военните кампании (1635 г.)

Тимар на стойност 2500 акчета, в околията [*нахията*] Костере, като незаеет [*махлюл*], тъй като Сюлейман не участва в Реванската [Ереванската] кампания тази година. Той пропусна както службата си [*хидмет*, *хизмет*], така и проверката [йоклама]. На базата на похвално писмо от страна на полковия командир [*алай бей*] на Нидже, Муса, тимарът бе даден на Махмуд, който има документ за владение [*берат*] за тимар на стойност 3000 акчета. На генерал-губернатора [бейлербея] на Караман, Ибрахим, бе изпратено удостоверение [тескере] за оформяне на тимара.

Дервиш Мехмед, който притежаваше [беше мютесариф на] тимар на стойност 3000 акчета в околията Сахра, не отиде към Ереван. Махмуд чавуш получи владение над тимара му, но после

и той не помогна в кампанията и затова тимарът отново е незает. Даден е на Хамзе, с прехвърляне [тахвил] от Мехмед, в съответствие с удостоверение на генерал-губернатора на Караман Хасан. [Дата]: 1 Зилкаде, 1025 г., в Ерегли.

Jennings, 1972, p. 212.

🔑 Към края на XVI и през XVII в. войните срещу Австрия и Иран стават по-тежки. Заради огромните разстояния тимариотите често нямат достатъчно време да се върнат, за да приберат приходите си и да контролират своите владения. Ето защо, мнозина тимариоти се отказват от участието си във военните действия, което, според правилата, принуждава властите да отнемат тимарите и да накажат непокорните.

❓ Какви мерки са предприети, за да бъдат заставени тимариотите да служат според очакванията? Сравнете османската тимарска система с феодалната. Опишете оръжията и екипировката на спахиите. Сравнете изображението с тези на други европейски кавалеристи от XVI в. Открийте приликите и разликите. Ако не бяхме дали обяснение за изображението, какво бихте си помислили за него? Има ли в него специфичен елемент, който би ви позволил да разпознаете в тези мъже османски войници?

► И 10. Въръжени спахии

İnalçık 1973, ill. 25.

III. Идеология на защита на поданиците и практикуване на справедливо управление

II–12. Препоръки на Мурад I при назначаването на Евренос бей за управител (1386 г.)

[...] Приеми и запомни този съвет:

Трябва да знаеш, че местата в провинция Румелия⁴⁶ са разположени далеч едно от друго. За тяхното управление и удовлетворяване на нуждите им, а също и за поддържане на реда, със сигурност ще имаш нужда от много хора на меча и перото. Внимавай да не посягаш към богатствата на хората си [...] Онзи, който си затваря очите за вярата в този свят, забравя страха от Бога. Не се намесвай в тези дела. Не се осланяй никому и не се разкривай пред никого. Мнозина могат да

бъдат видени да постят през деня и да стоят на крака през нощта, въпреки че се кланят на идолите. Пази се от такива хора. Не се подвеждай от външния вид...

И когато пожелаеш да сложиш някого на своето място, не разчитай на онова, което знаеш за него до този момент. По-късно той може да се промени. Защото тялото на сина човешки преминава от едно състояние в друго... Съобразно с това, обърни очи и уши към човека, когато си натоварил с някаква работа. Виж дали настоящото му състояние съответства на по-раншното и прецени думите му според това. Не давай никой да бъде обиждан. Вслушай се и в този съвет:

46. Буквално „страна на гърците“ (Рум или). В османските текстове от XIV и XV в. с това име се означава европейската част на Османската империя, управлявана от генерал-губернатор (бейлербей). След завоеванията от XVI в. османците създават и други административни единици в Европа, но провинцията Румелия продължава да включва по-голямата част от Балканския полуостров.

Ако заместниците, които назначаваш във вътрешността на страната са старателни, състоянието на поданиците [*раята*] ще бъде добро [...]. И нареди всеки да смята мюсюлманите в своята област за братя. И нека се държат добре с поданиците. Нека никой от тях не пострада и не бъде притесняван. Нека помнят, че ще дойде ден, в който списъците с делата, сторени в миналото, ще ваят като сняг в деня на Страшния съд. Нека се грижат за бедните хора. Нека приготвят достатъчно средства за живот. Бедните са мили на Бога. Той ще приеме върху себе си бедността на нищите. Той не ще погледне онези, които имат земни богатства...

Бъди особено почитателен по отношение на прочутия сред учените Елвана Фекиха – нека знанието му нараства – който е назначен за шейх-юл ислям на цяла Румелия. И се грижи за своите духовници, които са наследници на потомците на Пророка. Дай им цялата си любов и милост, уважавай ги и ги закрилай...

Отвори вратата си за награди и дарове за спахиите. Внимавай да не прахосваш и да не бъдеш стиснат. Не се намесвай в назначенията на спахиите, не вземай нищо от тях в замяна на положението им. Когато вземаш, не демонстрирай сила. Работи внимателно. Не хвали своята храброст и смелост, но дръж меча си наострен. Храни коня си. Не спирай да показваш богатството си и да даваш дарове. Не се отчайвай, ако приходите от страната, която завладя с меча си, те карат да казваш: „Не са достатъчно за моите разходи!“. В случай на нужда ни пиши. Няма да се въздържим да ти дадем от онова, което имаме тук. Ще ти пратим всичко, което е възможно [...].
Написано в благословения месец Шевал, в годината 788 (1386).

Одбрани, I, с. 187-189

❓ Какво е скритото послание на някои от съветите („Храни коня си!“)? Каква е ролята на религията в препоръките на Мурад?

От кого трябва да се бои Евренос и защо? Какво мислите за съветите на султана? Дали са били практични в ежедневието на един османски управник? Кои от общите препоръки биха могли да бъдат полезни и в живота на един днешен ученик?

II-13. Ферман на Мехмед I, издаден в полза на монасите от манастира Маргарит, в района на Серес (1419 г.)

Повеля на императорския нишан и причина за издаване на щастливата заповед – дано Бог всевишният даде тя да се изпълнява до края на света – е следното:

На носителите на свещения документ, монасите от манастира Маргарит, покойните ми дядо и баща са благоволили да издадат заповеди. Те са признали за безспорни и са освободили [от облагания] имотите и недвижимата им собственост, състояща се от лозя и воденици, вакъфите им, [обхващащи] села, земи, овощни градини и къщи, освободили са къщите на раята в Зъхна и овцете им от облагане с данък.

И аз, също така, съгласно техните заповеди, признах владенията им за безспорни и издадох настоящата свещена заповед. От тях самите и от иноците да не се взема обичайният харач. Нека те да владеят гореспоменатите земи, намиращи се в тяхно притежание, както и в миналото. Изобщо за всичко, което те от времето на моя дядо и на баща ми, та до наши дни са придобили, да важи същото разпореждане.

Никой [лица] да не им пречат, да не им се противопоставят и да не ги безпокоят, да не правят промени и преобразувания. Те [монасите] да бъдат освободени от куриерски служби, от ангарии и от всички извънредни налози. Да не посягат и на лозята им в Св. Анастасия.

Написан на седми Зилхидже, година осемстотин двадесет и втора [25. XII. 1419 г.]

Тодорова, с. 49

❓ Обсъдете защо монасите от Маргарит искат нови привилегии от Мехмед I, въпреки че са се ползвали и от стари, предоставени им от Мурад I и Баязид I.

II-14. Решение на кадията относно конфликт между християнин и еничарин (София, 1618 г.)

Написано за това, че немюсюлманинът на име Илия, жител на град София, махала Банишора, се яви в шариатския съд, и призова на съд еничарина Осман беше от същата махала, и в негово присъствие се изказа така:

„Поменатият Осман беше държи в къщата си съпругата ми Петкана, въпреки че му я искам, той не ми я дава, като от доста време насам я надумва да се разведе с мене; така, повече от

една година, той я крие в къщата си, без да е сключил брак; моля съда да запита [ответника] по въпроса и да протоколира изказването му. При тези думи на Илия поменатият Осман беше бе запитан от съда [да се изкаже по въпроса]. В отговора си той призна казаното, и доведе в съда поменатата немюсюлманка [Петкана], и я предаде на съпруга ѝ Илия.

Турски извори, с. 119

❓ До какво заключение стигате за положението на жените в обществото? Защо Петкана не е разпитана по делото? Какво мислите, че би казала тя, ако беше поканена да избере? Била ли е теорията за покровителство над поданиците [раята] обикновена реторика?

II-15. Решение на кадията относно конфликт между мюсюлманин и християнин (Видин, 1700 г.)

Иван, синът на Никола от град Видин, махала Караман, се яви на заседанието на шариатския съд в присъствието на берберина Уста Юмер, син на Али. Той е завел дело против него за следното: На баира, в местността Козловец, Иван има лозе от $\frac{3}{4}$ ара, придобито по наследство, при следните съседни: лозята на Мануш, хлебарина Йован, Никола и държавния път. Поменатият Юмер го присвоил незаконно... Разпитан, Юмер казал следното: преди известно време той купил казаното лозе при същите съседни за 15 гроша⁴⁷ от чиновника по държавните имоти, като безстопанствено. След смъртта на предишния му стопанин Иван Симитчията, който умрял, без да остави наследници, то станало държавно. Никола възразил, че казаното от Юмер не било вярно, и представил двама свидетели, които потвърдили, че действително лозето било негово. След това съдът казал на ответника да представи свидетели, които да потвърдят неговите показания, и му определили срок. Понеже до изтичането на срока [Юмер] не могъл да представи свидетели, съдът му предложил клетва в смисъл, че той действително е купил лозето като безстопанствено. Юмер приел

клетвата и се заклеп в името на Бога. Въз основа на това съдът решил да забрани на Иван да води дело за лозето.

Георгиева, Цанев, с. 293

❓ Ако бяхте кадия, какво би било вашето решение в този случай? Дали наистина кадията е повярвал на клетвата на Юмер или е бил подведен? Какво знаете за практиката на заклеване в средновековното правосъдие? Дали кадийските съдилища винаги са подпомагали мюсюлманите срещу немюсюлманските поданици [рая]? Дали кадийските съдилища винаги осигуряват справедлива система на правосъдие? Защитете мнението си, като използвате горните извори.

II-16. Общността на остров Миконос решава да се отърве от кадията (1710 г.)

Година 1710, 9 септември, Миконос.

Ние, долуподписаните от общината на Миконос, като видяхме злощастията и размириците, които претърпя островът ни от почитаемия господин съдия, който търси всякакви начини, за да ни обвини, и с оглед на всички тези клевети, и на онова, което замисля да ни стори, всички ние се събрахме, млади и стари, духовенство и миряни, цялото паство на църквата „Света Богородица“, покровителка на този остров, и намерихме за справедливо да отпратим гореказания съдия, за да сложим край на скандалите и размириците; и ние, цялата община, обещаваме, че ако някой пострада във връзка с тези действия срещу съдията, ще го браним и ще го подкрепяме пред всеки съд, и за да удостоверим това, записваме имената си отдолу [Подписи].

Zerlentou, pp. 67-68.

❓ Оценете риска, поет от общината на Миконос при надигането ѝ срещу кадията. Какво било мнението на хората от Миконос?

47. Грош [гуруш, куруш] – османско название за големи сребърни монети (талери). След като използвали грошове, сечени в различни европейски страни, в края на XVII в. османците започват да сечат свои собствени. Грошът, също така, става и монетна единица, използвана в счетоводството, и равна на 40 пари и 120 акчета.

II–17. Присъда срещу коджабашията Тодораки от Самакоджук (1762 г.)

Решение на заместник-съдията [*наиб*] на околията [*нахията*] Мидие [*Мидия*]:

Хаджи Ибрахим, след като се представи и се оказа, че има право да събира поголовния данък [*джизие*] за Истанбул и прилежащите му околии, изложи как в околията Мидия, бидейки част от тях, в селото Самакоджук, което е в района на Мидия⁴⁸, един немюсюлмански поданик [*зимми*] на име Тодораки, който е коджабашия за справедливо покровителстваните [*немюсюлмански*] поданици [*раи*] от селото, като събра повече от сто и петдесет от поданиците мъже около себе си, казвайки: „Ние, поданиците от Самако[джук] не подлежим на изискването за събиране на поголовен данък [*джизие*], няма да позволим крака ти да стъпи в нашето селище”, прояви упорита съпротива. Реченият Тодораки стигна дотам, че удари охраната, придружаваща гореказания тъжител, и упорстваше в бунтовническата си дейност, като по този начин стана причина държавните приходи да бъдат събрани частично и непълно. Той [Хаджи Ибрахим] ме помоли да издам императорска заповед, осъждаща гореказания поданик [*зимми*] да гребе в галерите, докато не поправи поведението си. Нека това да бъде моя писмена заповед, така че ако той отново се опита да противодейства на реченото плащане от страна на поданиците, на техния поголовен данък, предписан от Свещения закон [*Шариата*], нека бъде доведен насила в моя имперски съд [т.е. в Истанбул], за да бъде изпратен да гребе на галерите с цел да се подsigури неговото правилно поведение.

Kal`a, p. 177

❓ Обърнете внимание, че събирачът на данъци се оплаква не пред кадията, а директно пред имперския съвет в Истанбул. Каква форма на съпротива използват хората от Самакоджук срещу събирачите на данъци? Какво е отношението на султана? Дали присъдата е оставила на Тодораки някаква възможност да се измъкне?

48. Малък Самоков, дн. Демиркьой в Турция – бел. ред.

II–18. Османска грамота за покровителство на босненски манастири (1785 г.)

Буюрулдия [вид османска грамота] на пашата. До вас – съдиите от областта на Босна, до вас – командири, и до вас – събирачи на данъци, да се знае, че братствата на три манастира [Крешево, Фойница и Краљева Сутьеска] са освободени от всички видове публични данъци по силата на тази грамота и благородните фермани, които вече имат в ръцете си. Никога не трябва да позволявате на когото и да било да ги третира несправедливо или да ги безпокои с искания за данъци, където и да било, било то в манастирите им, или в селата на областта Босна, или по улиците и пътищата, и по принцип не бива да позволявате нищо, което е в противоречие с тази грамота и с другите благородни фермани. Вие ще ги покровителствате и браните във всякакви обстоятелства, и ще действате, както ви беше наредено чрез съдържанието на тази грамота [*буюрулдия*], и ще се задължите да не предприемате нищо против тази грамота. Това са моите заповеди.

Benić, p. 303.

В края на XVIII в., когато централната власт вече не е така ефективна на местно равнище, поданиците често молят за специални грамоти, издавани от провинциалните власти.

Сравнете обхвата на привилегиите, дадени в II–13 и II–18.

IIe. Провинции и васални държави

II–19. Постановления относно статуса на Рагуза, потвърдени в ахиднаме, издадено от Мурад III (1575 г.)

[...] Преди време, поради покорството, подчинението, отдадеността и почтеността, показани от бейовете и управниците на Дубровник [Рагуза] по времето на моите покойни славни предци – нека Бог осветли доказателствата за тяхното величие – бе им дадена грамота.[...]

Те трябва да изпращат всяка година, в съответствие със стария обичай, 12 500 жълтици [филори, флорин], които те изпращаха от стари времена в нашия двор, седалище на славата, заедно с пратениците си.

Допълнителен данък [харадж], освен гореканите 12 500 жълтици, не трябва да се изисква. От страна на моите губернатори [санджакбейове], офицери [субаши], тимариоти, и, накратко, от страна на всички онези, които се намират под сянката на моята власт, не бива да се нанася никаква щета върху страната им и владенията им, замъците им и върху самите тях.

По същия начин, по който техният град и страна пребиваваха преди в сигурност и под покровителство, така отново трябва да са в сигурност и под покровителство.

От съседните страни, [всеки един] приятел или враг, дали по суша, или по море, може да идва, и да си отива от града им; никой няма да забрани това или да се намесва.

Техните търговци могат да търгуват в моите Покровителствани [от Бога] Владения; могат да идват и да си отиват; никой няма да се намесва относно принадлежностите им, животните и другите стоки, или пък да им причинява неудобство. Нито пък трябва да се иска от тях пътна такса [бач].

Biegman, p. 56-57

❓ Какви са задълженията на данъчнозависимата Рагуза? Какво мислите за специалните постановления относно търговията и търговците? Опитайте се да обясните защо те са били благоприятни не само за рагузанците, но и за османците.

49. В османската практика ахиднамето е грамота, издавана от султана на немюсюлманска държава, с която сключвал мир. Такива ахиднамета са давани не само на „класически“ васални държави, но и на Венеция, Полша и др. Дълго време османците не желаят да приемат практиката на официални двустранни договори. Въпреки това, условията на ахиднаметата по принцип са договаряни между страните преди издаването на официалния документ.

50. Габор Бетлен, княз на Трансилвания (1613-1629).

II–20. Ахиднаме⁴⁹ на Ахмед I за Трансилвания (1614 г.)

Кълна се и обещавам следното [...], докато гореспоменатият принц [бей], и капитаните, и другите сановници от Горна Унгария са подчинени на моята Порта на щастието, от дъното на сърцето си, с вяра и чест, те са приятели на моите приятели и врагове на моите врагове; и като съм в съюз и споразумение с гореспоменатия Бетлен Габриел⁵⁰, те ще полагат усилия да се вдигнат и да унищожат неприятеля, който би се надигнал, от която и да е страна, срещу земята на Трансилвания, и за да докажат, че са верни и покорни, ще изпратят тази година, по собствена воля и по всеобщо съгласие, даровете си [пешкеш] до моята Императорска порта, в съответствие с производството и възможностите на страната им.

Тогава аз, на свой ред, ще ги защитавам по всякакъв начин, по който мога, от техните врагове, когато биха имали нужда от помощта и подкрепата ми; всичките крепости и градове, а също и териториите под тяхно владение ще останат в техни ръце отсега нататък, и абсолютно никой, било то генерал-губернатор [бейлербей], или губернатор [бей] под мое командване, нито пък главнокомандващият ми [сераскер], ще има право да се меси. И без промени и поправки по някакъв начин на обичая, реда, правилата, религията, а също и на обичаите, които те практикуват от векове, като ги оставим да бъдат такива, никой не бива да предприема нищо, но да ги остави намира под сянката на справедливостта.

[...] И от речената страна няма да искаме данъци, по-високи, от онези, които са били досега.

Gemil, p. 165

❓ Какви са били задълженията на васалната страна? Коментирайте фразата „приятели на моите приятели и врагове на моите врагове“.

II–21. Автономията на Молдова (1716)

Князете на Молдова били лишени от правото

си да обявяват война, да сключват мир и да подписват договори, да пращат пратеници до владетелите на съседните страни с въпроси относно държавните дела, въпреки че получили пълна свобода и почти същата власт, която имали, да създават закони, да наказват населението, да издигат хора до ранга на бояри⁵¹ или да отнемат това достойнство, да налагат данъци и дори да назначават епископи, и други неща от този вид. И тази власт, която князът притежава, се разпростира не само над сановниците и поданиците на Молдова, но също и над турските търговци и всякакви други лица, докато пребивават на негова територия. Животът и смъртта им са в ръцете му [...], всички цивилни и военни сановници са под милостта му; той дава на онези, които са му мили, и взема от онези, които не харесва. И чрез този акт на даряване, князът не трябва да се съобразява с никакви правила [...]. Князът има същата власт не само над нисшия клир, но и над митрополита, епископите, архимандритите, игумените и над всички църковници, ако са несправедливи или сторят нещо, което може да навреди на хората, или заговорничат срещу княза и държавата, в който случай, князът може, без проблем и без съгласието на константинополския патриарх, да ги свали от поста им и да ги лиши от ранга им в църквата, но не и от свещеническия им сан, и ако се налага – да ги накаже със смърт [...]. Въпреки това, не му е дадена същата огромна власт над имотите на населението. Вярно е, че независимо колко са високи данъците, които е наложил в страната, никой не може да се противопостави или да не се подчини на заповедите му без страх, че ще изгуби главата си; но, на свой ред, и той е принуден от османския двор да докладва какво е събрал. Положението е такова, че макар и никой да не може да съди княза (освен ако не бъде съобщено на великия везир, че е пролял кръвта на невинен), той изпада в голяма опасност, ако цялата страна се оплаче от прекалено високи данъци. И ако бъде намерен виновен за това, той обикновено се наказва с изгнание или с конфискация на имуществото му, тъй като само бунт или отказ да плаща годишния данък заплашва князете със смъртно наказание. Но тази забрана няма такава сила, че хората да се опрат на нея. Всъщност,

ако князът е подкупил везира с дарове, а също и заместника му [*кетхюда*], ковчезника [*дефтердар*] и други, които имат специално влияние над императора, той не следва да се бои от оплакванията на болярите и дори на цялата страна, тъй като няма случай, при който обвиняем, с ръце пълни с дарове, да не може успешно да се защити пред турския съд. Затова, колкото и тежка би могла да бъде турската тирания за Молдова, князът ѝ може, въпреки това, да прави каквото си иска, без да се бои от каквото и да било: нито един гражданин не би могъл да се опълчи срещу волята му, без да бъде наказан.

Cantemir 1973, pp.127-128

Димитрие Кантемир (1673-1723) управлява два пъти като княз на Молдова (1693 г.; 1710-1711 г.) и е принуден да избяга в Русия след неуспешно въстание срещу османците през 1711 г. Прекарвайки голяма част от младостта си в Истанбул, той се утвърждава като един от водещите европейски учени и изследователи на Османската империя, сред чиито трудове са история на Османската империя и трактат за мюсюлманската религия. Неговото „Описание на Молдова“ е написано на латински за западните читатели.

Одобрява ли Димитрие Кантемир, или критикува размерите на вътрешнополитическата власт на молдовските князе?

Оценете предимствата и недостатъците на живота във васална държава, а не в „нормална“ османска провинция, за населението от тези територии. Опитайте се да определите различните последици за разните социални групи.

II-22. Френският пътешественик Флаша за специалното положение на влашките князе (1741 г.)

В Букурещ забелязах нещо, което ми се стори много странно. Въпреки че султанът разполага с това княжество според милостта си, турците нямат никакви джамии там и не са под властта на княза. Те признават само властта на султанския „представител“, който единствен има право да ги наказва. Обаче е различно с румънците, гърците и другите християни. Войводата или „хосподар“ на Влахия може да разполага като деспот с живота и богатствата им, ако мерките и решенията му не бъдат оспорени от султана, тъй като зависи напълно от него и винаги когато закъснее с данъка, дължим

51. „Бояр“ – болярин. С тази титла се означавало едновременно благородник и сановник.

на Портата или пък не изпълни задълженията си към нея, трябва да е готов да бъде детрониран и понякога е заплашен да загуби главата си. Повече е вицекрал, отколкото владетел. Войводата Константин [Маврокордат]⁵² заслужава по-добра съдба; всички страни биха били щастливи да го

имат за владетел.

Călători, IX, p. 257

❓ Какви са ограниченията за османците във васалните държави? Сравнете изворите в този раздел с извор I-8.

Схема 2: Типология на териториалното османско управление (XVI в.)

<p>А. Османски провинции от „ядрото“ (еялет, наричани още лива или вилает):</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ управляват се от генерал-губернатор, наречен бейлербей; ■ по принцип са разделени на няколко санджака (управлявани от губернатори, наричани санджакбейове), формирани от няколко кази (управлявани от кадии); ■ по-голямата част от земята е разпределена чрез тимарската система; ■ примери: Анадол, Румелия, Буда, Кипър и др.; ■ специално положение: малки региони и общности, които имат особени привилегии или местна автономия (примери: манастирите на Света гора Атонска и в Синай, някои планински или островни общини в Черна гора, Албания, Гърция и др.).
<p>Б. Османски провинции от „втория пояс“:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ по принцип са еялети, управлявани от генерал-губернатори, назначени от султана; ■ повечето от тези провинции са организирани съобразно специални финансови правила (системата саяне; само частично или въобще не са интегрирани в тимарската система); ■ примери: Египет, Багдад, Басра, Тунис, Йемен и др.; ■ специално положение: рядко на ниво еялет и по-често на ниво санджак, някои от тези провинции се управляват от наследствени управители (примери: Лахса, Адана – под властта на фамилията Рамазаноглуларъ, някои кюрдски санджаци, Видин – под властта на фамилията Михалоглу през XV-XVI в., и др.).
<p>В. Мюсюлмански васални държави:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ държави, които признават османското върховенство, но запазват своята традиционна организация; въпреки това султанът се меси в избора на владетелите им; ■ по принцип притежават важно политическо, военно и / или символно значение за Османската империя и получават османска финансова подкрепа под различни форми; ■ примери: Кримското ханство, шарифата на Мека и др.; ■ специално положение: Персия, също така, плаща данък в периода 1590-1603 г., но не е трайно васална на османците държава.
<p>Г. Християнски васални държави:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ държави, които признават османското върховенство, плащат кръгла сума като данък на султана, трябва да се съобразяват с османската политика, но запазват автономията си и традиционните християнски институции (не приемат мюсюлманското / османското право); ■ примери: Рагуза (Дубровник), Влахия, Молдова, Трансилвания, Грузия, Хиос (до 1566 г.) и др.; ■ специално положение: някои християнски държави плащат данък или само за част от територията си (напр. Венеция за Кипър, 1517-1570; Хабсбургите за Горна Унгария, 1533-1593), или като „пари за покровителство“, за да не бъдат нападани (напр. Полско-литовската държава на Кримското ханство, понякога и на османците), но запазват политическата си независимост.

52. Константин Маврокордат (р. 1711 г., ум. 1769 г.) е един от най-изтъкнатите представители на константинополския православен елит с гръцка култура, т.нар. „фанариоти“ през XVIII в. Между 1730 и 1769 г. управлява шест пъти във Влахия и четири пъти в Молдова. Изключително образован, той отменя крепостното право и също така предприема различни други реформи в духа на просветения абсолютизъм.